

І.О. Фурса,

завідувач дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №72
«Струмочок» Черкаської міської ради

«РОЛЬ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ»

Сьогодні, у період агресії РФ проти України та у період реформування вітчизняної освітньої системи, проблема формування громадянської світи особистості не підлягає сумніву. Це обумовлено тим, що саме соціально-громадянська компетентність є ціннісною основою будь-якого суспільства і виступає не лише чинником інтеграції нашої нації, а й істотним мотивом саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожної людини в духовній, соціально-економічній і суспільно-політичній галузях [4].

Сучасні вимоги до розвитку громадянської освіти зростаючої особистості знайшли відображення у Законах України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», Концепції громадянської освіти (виховання) особистості в умовах розвитку української державності, Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства. Базовому компоненті дошкільної освіти та ін. [3].

Державним стандартом дошкільної освіти є Базовий компонент дошкільної освіти. Його мета – забезпечення життєвої компетенції дитини, до змісту якої входить і поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу» [2].

Оскільки саме період дошкільного дитинства є етапом первинного становлення особистості, сьогодні, у період оновлення нашої держави, у часи, коли рашистські окупанти намагаються денационалізувати Українців, питання громадянської освіти як ніколи раніше набуває

особливої значущості, починаючи з дошкільного віку.

Реалізація оновленого Базового компоненту дошкільної освіти, оптимізація підходів до організації освітньої діяльності з дошкільниками, масштабне запровадження компетентнісного підходу в дошкільній педагогіці, формування основ розвитку особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності зумовили застосування в діяльності сучасного закладу дошкільної освіти інноваційного напрямку – *музейної педагогіки*.

Так, у Базовому компоненті, як основному державному стандарті, в освітньому напрямі «Дитина в соціумі» в інваріантній складовій визначено соціально-громадянську компетентність дитини, яка спрямована на формування ціннісного ставлення дитини до себе, своїх прав та прав інших людей, культурних надбань українського народу, інших національностей і культур; здатності до прояву особистісних якостей та почуттів; готовності до взаємодії та участі в родинних та суспільних процесах [5].

У різних словниках зміст поняття «громадянська освіта» тлумачиться як діяльність та/або як навчання чи інтегративна якість.

Орієнтовну структуру та зміст громадянської освіти старших дошкільників наводимо у таблиці 1.

Таблиця 1

Орієнтовна структура та зміст громадянської освіти старших дошкільників

Компонент громадянської освіти	Знання	Зміст
Правосвідомість	Знання прав та обов'язків людини	Розрізняють та розуміють власні права, права інших можуть їх назвати, дотримуються правил поведінки у групі в ігрових та реальних ситуаціях. Можуть назвати основні закони держави
Власне громадянський	Знання символів держави – гімн, прапор, герб. Засвоєння понять «державна», «патріот». Діти мають певне відношення до історії держави, яка виявляється у повазі до культурних традицій	Впізнають прапор, герб своєї держави серед символів інших держав
Історико-краєзнавчий	Знання національних святинь, традицій своєї країни, визначних діячів історії та культури	Знайомляться із різними історичними подіями, вчать будувати хронологічну послідовність, ідентифікують визначні історичні та культурні постаті

Толерантність	Знають, що люди бувають різної національності та мають різний рівень життя, розуміють, що всі люди мають однакові права та певні обов'язки, засвоюють поняття «національність», «національні відносини», «терпимість»	Знайомляться з іншими національностями
Культура	Знають систему звичаїв свого та інших народів. Засвоєння понять «національний костюм», «звичаї», «традиції»	Знайомляться зі звичаями, святами, культурними традиціями інших національностей, знайомляться із народними інструментами різних національностей, можуть назвати ігри різних народів
Приналежність до спільноти/ суспільства	Володіють основними поняттями про спільноти (родина, друзі, сусіди, група), у яких діють різні правила та закони. Засвоєння понять «суспільство», «обов'язки», «почуття»	Навчаються прийнятним способам взаємодії: договір, компроміс, переконання. Ухвалюють правило як загальну домовленість. Знайомляться з правилами у різних галузях життя: правила дорожнього руху, безпеки, поведінки та ін.
Ідентичність та емпатія	Діти розуміють та приймають, що у людей є спільне та різне. Засвоєння понять: унікальність, взаємодопомога, сім'я	Святкують спільні свята, поважають традиції інших, мову, культуру.
Вибір	розуміють наслідки власної поведінки та поведінки інших; засвоюють поняття: вибір, наслідки, відповідальність, вчинок	Вчаться виділяти ситуацію, в якій існує кілька можливостей для ухвалення рішення, та обирають одну з них. Навчаються прогнозувати можливі наслідки своїх дій для себе та іншим

Сьогодні, у період війни, коли Україна ціною життя Героїв відстоює свободу і територіальну цілісність, проблема громадянського виховання дітей дошкільного віку набуває особливої значущості.

Дане положення знаходить своє відображення у законі України «Про дошкільну освіту», де провідним освітнім напрямом визначено виховання у дітей любові до батьківщини, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій та звичаїв, державної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля. Базовий компонент дошкільної освіти як Державний стандарт дошкільної ланки має за мету – забезпечення життєвої компетенції дитини, до змісту якої входить і поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу» [6].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу визначити, що поняття «музейна педагогіка» походить із Німеччини, де воно зародилося на межі XIX–XX століття. Гамбурзький художній музей став колицею музейної педагогіки, а її «батьком» – директор музею, шкільний вчитель А. Ліхтварк (1852-1914рр.). Вперше, ввівши поняття «музейні діалоги», А. Ліхтварк став основоположником музейно-педагогічної методики, мета якої –

розвивати вміння творчо сприймати твори мистецтва через розуміння задуму митця [9].

Вітчизняна освітня система кінця XX століття, розглядаючи музей як модель багатовимірного світу, у якій раціональний досвід пізнання тісно взаємодіє з чуттєвим, виокремлює необхідність існування музейної педагогіки. Саме поняття «музейна педагогіка» почало застосовуватись на початку 80-х років XX століття і міцно увійшло в педагогічну практику, демонструючи музей як просвітницький заклад, однією з головних функцій якого є саме освітньо-виховна.

В аспекті означених положень виникає необхідність виокремити основні напрями музейної педагогіки, що сприяють формуванню громадянської освіти старших дошкільників, а саме:

1. Інформування – перша сходинка музейної науки (початкові відомості про музей, музейні предмети, експонати).

2. Навчання – якісно новий рівень, який включає в себе передачу і засвоєння набутих умінь і навичок.

3. Розвиток творчих здібностей – музей створює особливий умови для розвитку творчих здібностей завдяки спільній прикладній діяльності вихователів та вихованців.

4. Спілкування – встановлення взаємних ділових або дружніх стосунків на основі спільних інтересів.

5. Відпочинок – організація вільного часу в музеї [8].

Поняття «музей» (від грец. *ponasiov*-Будинок Муз – установа, що займається збором, вивченням, зберіганням та експонуванням предметів – пам'яток природної історії, матеріальної та духовної культури, а також просвітницької та популяризаторської діяльністю) [10] у даній технології розглядається як фактор розвитку дитини – її естетичного смаку, уяви, фантазії, пізнавального та творчого потенціалу. Провідна роль в організації громадянського виховання із застосуванням музейної педагогіки належить вихователю, який покликаний посягти у свідомості дітей зерна історичної пам'яті та музейної культури з метою розвитку особистості громадянина.

Провідні дослідники сучасності серед основних завдань, які стоять перед вихователем, як організатором музейно-педагогічної технології, виокремлюють наступні:

1. Навчити старшого дошкільника бачити історико-культурний контекст оточуючих його речей, тобто оцінювати їх з погляду розвитку культури.

2. Формувати ціннісне ставлення до історико-культурної спадщини шляхом організації процесу спілкування з предметним світом культури, заснованого на реалізації емоційної сфери особистості (переживання та проживання ціннісних відносин становлять зміст виховання).

3. Формувати розуміння взаємозв'язку історичних епох та своєї причетності до іншого часу, ідентичності сучасній культурі за допомогою спілкування з пам'ятками історії та культури.

4. Формувати стійку художню потребу та навички спілкування із культурно-історичними пам'ятками.

5. Розвивати здатність до естетичного споглядання, співпереживання та насолоди.

6. Формувати толерантність, повагу до інших культур, їх розуміння, прийняття.

7. Розвивати потребу у самостійному освоєнні оточуючого світу шляхом вивчення культурної спадщини різних епох та народів.

8. Зберігати та примножувати культурну спадщину.

На сьогодні інформаційно-комунікаційні технології, дійсно, стають потужним засобом навчання, виховання та розвитку, використання якого дає змогу педагогам вирішувати методичні завдання на якісно вищому рівні. Це положення повною мірою стосується і дошкільної освіти, метою якої є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок [2].

Наголосимо, що зазначені вище вимоги у повній мірі стосуються і ланки дошкільної освіти, а застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі ЗДО покликане сприяти ефективності громадянської освіти старших дошкільників.

Одним з ефективних способів застосування інформаційно-комунікаційних технологій в умовах ЗДО з метою громадянського виховання є відвідування віртуальних музеїв.

Віртуальні музеї є одним із численних ресурсів мережі «Інтернет». Це сучасний феномен культури та освіти, що динамічно розвивається.

У мережі Інтернет віртуальний музей визначається як колекція цифрових зображень, звукових файлів, текстових документів та інших даних історичної, наукової чи культурної цінності, які є доступними через електронні медіа.

У ході віртуальних екскурсій дошкільникам надається можливість пережити світ по-новому, побачити і навчитися створювати красу навколишнього світу, зрозуміти і навчитися цінувати патріотичні та духовно-моральні цінності, пережити дух культурної спадщини та світових мистецьких здобутків, адже сучасні віртуальні музеї представляють цінність не лише музейними експозиціями та наявністю експонатів, а й змістом виховної роботи, громадянської освіти зокрема.

Сучасна віртуальна музейна педагогіка розвивається у руслі проблем музейної комунікації.

Наголосимо, що у контексті сучасних інтеграційних процесів, реформування системи освіти нашої країни та розвитку громадянської освіти, музейна комунікація, яка є процесом спілкування відвідувача з музейними експонатами, належить до однієї з пріоритетних особливостей розвитку особистості.

Стрімкий розвиток ІТ-галузі, нанотехнологій змінює пріоритети в системі освіти і народжує нові її моделі. Базисом побудови цих моделей стають такі інноваційні процеси як цифровізація освіти, персоналізація навчання, проєктне навчання, інтеграція формального і неформального підходів в освіті, створення просторів для розвитку і становлення особистості.

З огляду на це, особливої актуальності набуває STEAM-освіта, яка забезпечує міждисциплінарний і прикладний підхід в освітній діяльності, створюючи умови для повноцінного та дієвого пізнання дітьми світу.

У відповідності до даних положень актуальності у формуванні громадянської освіти дітей старшого дошкільного віку набуває технологія «Стенд-музею».

Стенди, розміщені на стінах, і є частиною інформаційно-освітнього простору закладу дошкільної освіти. Експонати занурюють малят у спеціально організоване предметно-просторове середовище музею і дають педагогу змогу надавати інформацію, необхідну для їхнього всебічного розвитку, створювати ситуації для спілкування, обміну думками з питань громадянської освіти [7].

«Стенд-музей» складається з стендів однакового розміру об'єднаних загальною тематикою відповідно до кількості груп у закладі дошкільної освіти, на кожному з яких розміщені експонати певної підтеми з питань громадянського виховання:

- стенд-музей державних символів;
- стенд-музей «Мої права»;
- стенд-музей «Українська вишиванка»;
- стенд-музей «Традиції мого народу»;

- стенд-музей «Моя батьківщина – Україна!»;
- стенд-музей «Подорож Україною»;
- стенд-музей «Я і моя родина – частина держави!»;
- стенд-музей «Людина пізнається в праці»;
- стенд-музей «Хай добро живе на світі!»;
- стенд-музей «Герої мого міста!» та ін.

Отже, саме в дошкільному віці діти отримують перші відомості про різні явища життя, вбирають повагу до свого міста, до Батьківщини, дізнаються багато нового про минуле і сьогодення, традицій та культуру свого народу. Тому надзвичайно важливо у цей період сформувати навколо дитини відповідне середовище засобами музейної педагогіки, яка покликана розвинути в неї естетичне сприймання, сформувати соціально значущі цінності, основи громадянськості та патріотизму, емоційно-позитивне ставлення до тих чи інших історичних та культурних явищ.

Пропонуємо до уваги питальник для діалогу-міркування з дітьми старшої групи та перелік онлайн посилань віртуальних музеїв з громадянського виховання дітей старшого дошкільного віку.

Питальник для діалогу-міркування

1. Діти, що таке Україна?
2. Що таке державні символи України?
3. Де можна побачити державний прапор?
4. Якого кольору прапор України?
5. Хто є діючим Президентом нашої держави?
6. Патріот – це....?
7. Що означає слово «Батьківщина»?
8. Як називається місто в якому ти живеш?
9. Як називається столиця нашої Батьківщини?

Перелік онлайн посилань віртуальних музеїв з громадянського виховання дітей старшого дошкільного віку

1. Будинок-музей Тараса Шевченка на Майдані Незалежності
2. URL: <https://museum-portal.com/ua/museum/taras-shevchenko-house-museum-at-maydan-nezalezhnosti>
3. Віртуальна подорож Україною. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=o1kRNXRINTY>
4. Дендропарк – Софіївка. URL: <https://museum-portal.com/ua/museum/natsionalniy-dendrologichniy-park-sofiyivka>
6. Державні символи України. Мультик для дітей. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZegU1xdY65c>
8. Дітям про ПАСХУ і Великодні традиції (пізнавальне відео). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WgdkXg3ZMtc>
9. Край, у якому ти живеш. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=20eJACUAoYm>
10. Край, у якому ти живеш. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=20eJACUAoYm>
11. Культура України. URL: <https://youtu.be/NLIgYc1kkOA>
12. Музей грошей Національного банку України. URL: <https://museum.bank.gov.ua/museum/>

13. Похід до музею може бути захоплюючим! URL:

14. <https://www.youtube.com/watch?v=-F-bMZhak-M>

15. Символи України. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UTpSQvivMnM>

16. Символи України для дітей. Підготовка до школи. URL:

17. <https://www.youtube.com/watch?v=C-wKA8nJeoc>

18. Черкащина. Тут починається Україна. URL: <https://youtu.be/LF3nX40AJNE>

19. 7 автентичних музеїв просто неба. URL: <https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>

20. 12 патріотичних мультфільмів, які розкажуть дітям цікаві факти про Україну

21. <https://lviv1256.com/lists/12-patriotychnykh-mul-tfil-miv-iaki-rozkazhut-ditiam-tsikavi-fakty-pro-ukrainu/>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова Є. В. Віртуальна екскурсія як одна з ефективних форм організації навчального процесу. *Історія України*. 2010. № 10. С. 22-24.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>. Назва з екрану. *Формування громадянської компетентності учнівської молоді*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (8-9 лют. 2005 р.). Х.: ХОІМБО, 2005. С. 8-19.
3. Завалевський Ю. І. Громадянська освіта і громадянське виховання в закладах освіти: наук.-метод. рекомендації. Чернівці: Букрек, 2004. 47 с.
4. Новий стандарт дошкільної освіти. Відповіді на головні запитання. URL: <https://nus.org.ua/questions/novyj-standart-doshkilnoyi-osvity-vidpovid-na-golovni-zapytannya/>
5. Нормативний путівник на 2021/2022 навчальний рік. URL: <https://ezavdnz.mcfra.ua/832691>
6. Передерій І.Г. Віртуальна екскурсія як сучасна форма презентації музейних колекцій. Тези наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету. Том 3. Полтава: ПолтНТУ, 2017. С. 196-199.
7. СТЕНД-МУЗЕЙ як інноваційний освітній засіб. URL: file:///C:/Users/IREX/Downloads/dv2020-3_p27.pdf Лілія КОБА, вихователька-методистка; Людмила ШКІЛЬ, вихователька, ЗДО № 17 "Радість", м. Суми
8. Сухомлинська О. *Ідеї громадянськості й школа в Україні. Шлях освіти*, 1999.
9. Химич Н. Виховання духовної культури у дітей старшого дошкільного віку засобом створення музейного простору в дошкільному навчальному закладі. «Молодий вчений». № 9 (36), 2016 р. С. 299-303.